

Aportacions posteriors als treballs d'Higini Anglès sobre Cabanilles i els orgues valencians del seu temps

VICENT ROS

Les investigacions posteriors a la mort de monsenyor Higini Anglès, portades a terme a València, sobre Cabanilles i els orgues valencians del seu temps, poden donar noves perspectives a la investigació sobre la vida i l'obra creadora del nostre insigne organista.

La troballa i la publicació de diversos contractes sobre la construcció d'alguns orgues, que probablement va conèixer i pulsar Cabanilles en la seva joventut, com també d'altres que fins i tot va *visurar* en la seva maduresa, poden facilitar-nos l'anàlisi de l'evolució d'aquest instrument per terres valencianes d'aquella època, i també les repercussions en l'obra per a orgue d'aquest compositor.

Segurament l'orgue que conegué Cabanilles al seu poble nadiu, Algemés, situat a la Ribera Alta del Xúquer, fou construït per l'orguener aragonès Pedro Serrano, tal com sabem per un parell de documents de 1557 i 1590¹. Aquest instrument gairebé és una còpia exacta del que el mateix orguener va construir el 1555 per a la veïna vila de Sueca, situada a la Ribera Baixa del mateix riu Xúquer², i constava de gran orgue i cadireta sobre la base de 12 i 6 pams, respectivament, amb 42 dues tecles que corrien del do¹ al la⁴.

A través d'aquests contractes i d'altres, donats a conèixer també recentment, sobre orgues construïts per Pedro Serrano en terres valencianes —des de la castellonenca població de Cinctorres fins a Oriola, passant per la parròquia de Sant Nicolau de la ciutat de València, etc.—, sabem que aquest orguener presentava com a novetat la possibilitat, en els seus

¹ DOMINGO i BORRÀS, Josep Anton. Orgue d'Algemés. Orgues del País Valencià, XVII. ACAO. València, març, 1981.

² FURIÓ, Antoni. Orgue de Sueca. Orgues del País Valencià, XIII-XIV. ACAO. València, novembre-desembre, 1980.

orgues, de separar-ne diversos jocs, tot insinuant diferents formes de registres³.

També és molt probable que, de molt petit, Cabanilles conegués l'orgue de la veïna població d'Alzira, cap d'aquella comarca de la Ribera Alta del Xúquer, instrument molt semblant als de Sueca i Algemesí, ja que el va construir el mateix Pedro Serrano, abans que aquells, en 1538⁴.

L'orguener Miguel Llop, als voltants dels anys 1652-54, entre els vuit i deu anys de Cabanilles, construí un nou orgue per a la parròquia de Santa Caterina d'Alzira. Aquest instrument ja era molt diferent de l'anterior de Pedro Serrano, a Alzira, i a altres pobles de la comarca. Presentava innovacions importants, com un secret partit a la moderna, amb vuit registres a cada part, extensió del teclat de 47 notes, octava dels contrabaixos tendida, vuit contres: «les tres cefaut, desolre, elami, obertes de 12 pams d'entonació i les cinc restants de 24 pams tapades», etc.; va ser visurat per Jerónimo de la Torre, antecessor de Cabanilles a la Seu de València⁵.

Aquest nou orgue d'Alzira era gairebé còpia del que el mateix orguener havia construït el 1648 per a Sagunt (Morvedre)⁶, i en ell pensaria també probablement quan, uns anys més tard, el 1656 concretament, construiria el nou orgue de la vila de Nules (Castelló)⁷, entre molts d'altres arreu de la geografia valenciana i murciana⁸.

Al costat d'aquests orgues de l'època de joventut de Cabanilles i, donat que no coneixem encara la composició exacta de l'orgue de la seu valenciana d'aquells dies, caldria considerar-ne d'altres de la ciutat de València dels anys madurs del nostre organista.

La documentació, exhumada aquests darrers anys, ens empeny a fixar-nos particularment en dos d'ells, tenint en compte que se'ls va estudiar detingudament, a causa del seu nomenament com a visurador, i, per tant, va ha-

³ ROS, VICENT. Noves aportacions a l'obra de l'orguener Pere Serrano. *Cabanilles*, núm. 8, p. 19-24 i 34-38. ACAO. València, octubre-desembre, 1983.

NIETO FERNÁNDEZ, Agustín. *Orihuela en sus documentos. I. La catedral, parroquias de Santos Justa y Rufina y Santiago*, p. 275-277. Publicaciones del Instituto Teológico de Murcia. Murcia, 1984.

⁴ ALONSO CLIMENT, Vicent. Orgues i organistes d'Alzira. *Cabanilles* núm. 14-16, p. 38, 39, 64, 72, 107-109. ACAO. València, abril-desembre, 1985.

⁵ ALONSO CLIMENT, V. Op. cit. p. 46, 49-51, 66, 67, 76, 77, 131-138.

⁶ LLUESMA i ESPANYA, Josep Antoni. Els orgues de Sagunt. En vies de publicació a la revista *Cabanilles* al moment de redactar aquesta nota.

⁷ ROS, Vicent. Noves aportacions a la història dels orgues de Nules (Castelló). *Rev. Cabanilles* núm. 26, p. 3-6. ACAO. València, abril-juny, 1988.

⁸ PÉREZ JORGE, P. Vicente, O.F.M. *La música en Onteniente*, tomo II, p. 12, 171-172. València, 1979.

ver de donar el seu parer, circumstància immillorable i única de moment, que ens ha permès, gràcies a la conservació d'aquests documents, de conèixer el parer de Cabanilles sobre alguns instruments. Ens referim als orgues de les parròquies de la ciutat de València sota l'advocació de Sant Martí i de Sant Joan del Mercat, anomenada, també, aquesta darrera «de los Santos Juanes».

Per a la parròquia de Sant Martí va construir un orgue important en 1682 l'orguener Roque Blasco⁹, el qual, igual que els orgueners anteriorment citats, també havia treballat força per terres valencianes, des de Vinaròs fins a Oriola, passant, naturalment, per la ciutat de València on, als llocs més significatius, com la mateixa seu i l'església del Patriarca, entre altres, havia deixat bona mostra del seu ofici¹⁰.

Els gairebé quaranta jocs de l'orgue de Sant Martí estaven repartits entre l'orgue major i la cadireta, ambdós cossos amb una base de 12 pams.

La documentació que en tenim ens mostra fins i tot la composició d'algunes mixtures, tot i que la dada més sorprenent és la que fa referència a

MORENO ROYO, Josep M. *Orgue de Manises. Orgues del País Valencià*, XV, p. 21. ACAO. València, Gener, 1981.

OLMOS i TAMARIT, Vicent S. i LÓPEZ i QUILES, Antoni. Orgues i orgueners de Catarroja (València). *Cabanilles*, núm. 8, p. 6, 7, 30. ACAO. València, octubre-desembre, 1983.

NIETO FERNÁNDEZ, A. *Op. cit.* p. 277.

ALONSO CLIMENT, V. *Op. cit.* p. 46, 49-51, 66, 67, 76.

CANDEL CRESPO, Francisco. Els Llop, una estirp d'orgueners en el llevant espanyol (1650-1734). *Cabanilles*, núm. 24, p. 11-33. ACAO. València, octubre-desembre, 1987.

⁹PINGARRÓN SECO, Fernando. La música a la parròquia de Sant Martí de València (s. XVI-XX). *Cabanilles*, núm. 2-3, p. 7, 9-14, 17, 24-30, 35, 37-43, 49, 55, 78, 82. ACAO. València, abril-setembre, 1982.

¹⁰BORRÀS i JARQUE, J. N. Història de Vinaròs, p. 139-142.

MILIAN MESTRE, Manuel. *L'orgue de Morella. Orgues del País Valencià*, VI, p. 6. ACAO. València, abril, 1980.

DOÑATE SEBASTIÀ, Josep M. *L'orgue de Vila-real (Castelló). Orgues del País Valencià*, VII, p. 11, 14, 15, 19, 20. ACAO. València, maig, 1980.

SANCHIS SIVERA, Josep. *Orgue de la catedral de València. Orgues del País Valencià*, VII, p. 12. ACAO. València, juny, 1980.

ALONSO TOMÁS, Miquel. *L'orgue de Lliria. Orgues del País Valencià*, IX, p. 6. ACAO. València, juliol, 1980.

BOVER PUIG, Joan. *Orgue de Vinaròs. Orgues del País Valencià*, XXI-XXIII p. 5-7. ACAO. València, juliol-setembre, 1981.

VILLALMANZO, JESÚS. Els orgues de Pau Sabater i Roc Blasco per al convent de Sant Domènec de València al segle XVII. *Cabanilles*, núm. 22, p. 31-33. ACAO. València, abril-juny, 1987.

NIETO FERNÁNDEZ, A. *Op. cit.* p. 118, 278.

PIEDRA, Joaquín. Organistas valencianos de los siglos XVII y XVIII. *Anuario Musical* vol. XVII, p. 149, CSIC, Barcelona, 1962.

l'acoblament de teclats. Els dos visuradors encarregats d'aquesta feina, mossèn Cabanilles i fra Joan de Sant Agustí, monjo organista del monestir extramurs de la ciutat de València, Sant Miquel dels Reis, diuen al respecte: «Item altre registre en que es toca el Orgue i La Cadireta a un temps en lo teclat del Orgue Major, y baixant les mans al teclat de la mireta (*sic*) es queda a soles, el qual es un registre de molta importansia per que dóna al ple major grandesa Y asonansia, Y de haverse fet dit registre Se ha seguit el haver de publicar Lo secret de La Cadireta»¹¹.

Aquest document és d'una vital importància per a elaborar criteris d'interpretació, i, més concretament, de registració, no solament per a l'obra de Cabanilles sinó de bona part del nostre barroc.

Tanmateix, crida l'atenció que d'aquesta qüestió de l'acoblament de teclats no se'n torna a parlar més a la documentació valenciana del nostre barroc, almenys a la publicada fins ara, que ja és bastant considerable¹².

I ja per acabar, tenint en compte les limitacions d'espai marcades per a les comunicacions, cal considerar l'orgue que per a la parròquia de Sant Joan del Mercat, de València, va construir en 1699 l'orguener flamenc Andreu Berguero.

Aquest instrument que segons els visuradors, mossèn Joan Cabanilles, organista titular de la parròquia per aquelles dades, mossèn Josep Esteve i l'orguener Bartomeu Artigues, era «uno de los órganos más numeroso que ay executado en esta Ciudad», va ser objecte de moltes reserves i objeccions, plasmades en el document que van redactar els esmentats visuradors¹³.

Sembla que l'expectació creada a causa de la fama aconseguida per aquest orguener gràcies als seus treballs a la Basílica de Santa Maria del Mar de Barcelona, a la Seu de Tortosa, a la parroquial de Reus, etc., no va respondre a l'obra dissenyada per a Sant Joan del Mercat. Tanmateix, Berguero restà a València i féu l'orgue d'Alzira¹⁴ i restaurà el de Sant Martí¹⁵.

La documentació sobre aquesta qüestió és important, tant pel que fa a la descripció de l'orgue que, entre altres «novetats», presenta el fet de diver-

¹¹ PINGARRÓN SECO, S. *Op. cit.* p. 44.

¹² Vegeu principalment els treballs de diversos autors publicats a la ja citada col·lecció de monografies "Orgues del País Valencià" integrada per 26 números i publicada a València entre novembre de 1979 i desembre de 1981. Així mateix els treballs de la revista trimestral *Cabanilles*, citada insistentment ací, de la qual han aparegut fins el moment de redactar aquestes línies 26 números. Es va començar a publicar en gener de 1982.

¹³ NICOLAU BAUZÀ, Josep. Orgues de la parròquia de Sant Joan del Mercat. *Cabanilles*, núm. 7, p. 10, 12, 13, 17-22. ACAO. València, juliol, 1983.

¹⁴ ALONSO CLIMENT, V. *Op. cit.*, p. 54, 55, 57, 59, 79, 149-157.

¹⁵ PINGARRÓN SECO. F. *Op. cit.*, p. 14, 57-59, 78, 84.

sos jocs no partits, com per les opinions crítiques dels visuradors i per les lleugeres referències a altres orgues de la ciutat, etc.

Tot plegat constitueix una bona mostra documental, sobre la qual no entrem en més detalls per estar tota pràcticament publicada i a l'abast de tothom; n'adjuntem, però, la bibliografia escaient.